

Sto godina Hrvatskoga gimnastičkog saveza

1904. - 2004.

Jedan od najvažnijih datuma u povijesti hrvatske tjelovježbe i športa

PRVA SOKOLSKA ORGANIZACIJA U HRVATSKOJ, DRUŠTVO ZA TJELOVJEŽBU HRVATSKI SOKOL, OSNOVANO JE U ZAGREBU 27. PROSINCA 1874. GODINE. NEKOLIKO GODINA KASNIJE POČELA SU SE OSNIVATI DRUŠTVA HRVATSKOG SOKOLA I U DRUGIM GRADOVIMA: VARAŽDINU 1877., BJELOVARU I KRAPINI 1884., ZADRU, KARLOVCU I VUKOVARU 1885., KOPRIVNICI 1887., OGULINU 1889., SPLITU 1893. ITD. UTEMELJENJE BROJNIH SOKOLSKIH DRUŠTAVA U HRVATSKOJ I SVE ČEŠĆI POZIVI ZA NASTUPE NA MEĐUNARODNA NATJECANJIMA UVJETOVALI SU OSNIVANJE HRVATSKOG SOKOLSKOG SAVEZA. OSNIVAČKA SKUPŠTINA HRVATSKOG SOKOLSKOG SAVEZA ODRŽANA JE U SUŠAKU 6. STUDENOGA 1904. GODINE. U TO VRIJEME U HRVATSKOJ JE DJELOVALO 168 SOKOLSKIH ORGANIZACIJA, 20 U BIH-U I 25 U SAD-U, S UKUPNO 15 TISUĆA ČLANOVA. BUDUĆI DA SE U HRVATSKOM SOKOLU NJEGOVALA ŠPORTSKA GIMNASTIKA KAO OSNOVNA DJELATNOST, OSNIVANJE HRVATSKOG SOKOLSKOG SAVEZA ZAPRAVO JE POČETAK RADA HRVATSKOG GIMNASTIČKOG SAVEZA.

Piše **Zdenko Jajčević**

Još 1878. godine bilo je pokušaja osnivanja sokolskog saveza u kome bi bila ne samo hrvatska nego i slovenska sokolska društva. U tom smislu osnovan je i posebni odbor koji je trebao sastaviti pravila i organizirati skupštinu. Pravila su bila sastavljena i poslana hrvatskim i slovenskim sokolskim društvima. *Nu pošto se na to ni jedno društvo nije odazvalo, dapače je sa strane ljubljanskog sokola izražena bojazan da vlada takova pravila nikada ne bi potvrdila, napuštena je ova ideja* (F. Bučar, *O sokolskoj organizaciji*, Sokol, br. 3, 1904. str. 38).

Učitelj tjelovježbe i sokolski prednjak Franjo Hochman organizirao je 1887. godine sastanak u Krškom na kome bi se osnovala "Hrvatska sokolska zajednica, da bi se i Slovenci upoznali s takovom organizacijom". Ista ideja pokre-

te je bila da se u Hrvatskoj osnuje sokolski savez, ali je zbog bojazni hrvatske vlade da bi se time moglo oslabiti hrvatsko nacionalno osjećanje, ova ideja nikada nije došla do kraja.

Prvi tečaj za prednjake Saveza hrvatskih sokolskih društava u Zagrebu 1905. godine

Starješinstvo Hrvatskog sokolskog saveza 1906. godine. Prvi zdesna sjedi Franjo Bučar

nuta je i 1903. godine. Uoči odlaska gimnastičke vrste Hrvatskog sokola na slet u Lavov, osjetila se potreba jedne koordinirane akcije za zajedničko nastupanje svih društava Hrvatskoga sokola. Hrvatski sokol u Zagrebu, te društva u Splitu i Puli, potakli su osnivanje Hrvatskog sokolskog saveza. Smatralo se međutim da još nije sazrela situacija da se osnuje savez i bilo je odlučeno da se najprije osnuju sokolske župe i tek onda savez. U to vrijeme je osnovan Savez hrvatskih pjevačkih društava, koji također nije imao župe. To je utjecalo i na sokolske radnike i oni su odlučili početi s pripremama za osnivanje saveza. Poново se pokušalo sa Slovencima, ali bez uspjeha.

U Zagrebu je 1903. godine pokrenut časopis *Sokol*, koji je trebao osigurati uvjete za osnivanje saveza. Središnja ličnost u osnivanju saveza bio je Franjo Bučar. On je bio urednik časopisa *Sokol* i sastavljač prijedloga pravila saveza, koja su razasлана ostalim društvima Hrvatskog sokola. Konačno je sazvana osnivačka skupština u Sušaku 6. studenoga 1904. godine. Sudjelovali su predstavnici 15 društava iz Zagreba, Karlovca, Varaždina, Osijeka, Sušaka, Vukovara, Senja, Gospića, Sarajeva, Splita, Zadra, Šibenika, Makarske, Pazina i Opatije-Voloska. Osim odbora saveza, trebao se konstituirati i savezni prednjački zbor, pa su i prednjački zborovi poslali svoje predstavnike: Zagreb (Milan Praunspenger i Dragutin Šulce), Karlovac (Ferdo Fezerinac i Ivan Kovačić), Senj (Franjo Krajač i Grkinić), Sušak (Lukšić, Ramer i Prapotnik), Osijek (Ivan Dončević i Karlić), Gospić (Borić) i Šibenik (Krasnik).

Osnivačka skupština Hrvatskog sokolskog saveza

"Njekoji gostovi došli su već dan prije u Rijeku, a većina došlo ih je u nedjelju jutrom, te su bili dočekani od predsjednika dr. Lenca i čete od 30 sušačkih sokolova. U jutro poslije 9 sati bio je najprije dogovor u sušačkoj sokolani, gdje su se pretresala njekoja zajednička pitanja. Dogovorima kao i glavnoj skupštini predsjedao je sušački starješina dr. Lenac. Tom prilikom pretresalo se je pitanje jednakog odijela, obvezatnog za sva hrvatska sokolska društva, poslovnici prednjačkog zbora Saveza, prinosi pojedinih društava, promjena pravila Saveza i kandidatura za savez za glavnu skupštinu. Poslije dogovora bio je zajednički ručak u svratištu Continental na Sušaku, a poslije podne u 2 sata imao je prednjački zbor dogovor, a poslije 3 sata opet svi ostali odaslanici. Prednjaci su zaključili predložiti za vodju, brata Šulcea. Dalmatinci i Istrani došli su tekar poslije podne na skupštinu. Skupština se je održavala u velikoj dvorani hrvatske čitaonice na Sušaku, kamo se bio sabrao lijep broj sokolaša iz sviju hrvatskih zemalja... Novi izabrani starješina hrvatskog sokolskog Saveza dr. Miletić odmah je odgovorio brzoglavno.: "Zahvaljujući na počasti, kojom me je odlikovalo hrvatsko sokolstvo, obećajem sve svoje sile uložiti oko procvata ideje sokolske, to jest hrvatske i slavenske. Zdravo." (Savez hrvatskih sokolskih društava, Sokol, Zagreb, 15. studenoga 1904., br. 11, str. 168-169). Na skupštini je odlučeno da se osnuje Savez hrvatskih sokolskih društava. Sjedište saveza bilo je u Zagrebu. Za predsjednika je izabran Stjepan Miletić, a za tajnika Franjo Bučar.

Prvi tečaj za sokolske prednjake

Jedna od prvih akcija Saveza bila je organizacija tečaja za sokolske prednjake i priprema za I. hrvatski svesokolski slet u Zagrebu 1906. godine. Isto tako Savez se odmah obratio "na zemaljsku vladu glede unapređenja gimnasti-

čke obuke na srednjim školama uslijed čega je dostavljen zemaljskoj vladi opširan memorandum u kojem je predloženo, kako bi valjalo udesiti unaprijed uređenje gimnastičke obuke i način, kako će se izobrazavati ubuduće učitelji gimnastike" (*Društvene vijesti*, Sokol, Zagreb, 15. veljače 1905., br. 2, str. 26-27). U cilju unapređenja tjelesnog odgoja, prvi tečaj za sokolske prednjake održan je u Zagrebu od 1. do 31. ožujka 1905. godine. Na tečaju su predavali: Franjo Bučar (povijest gimnastike i igre), Lazar Car (anatomija), Josip Hanuš (proste i skupne vježbe), Josip Hirt (redovne vježbe i hrvanje), Dragutin Mašek-Bosnodolski (hitna pomoć) i Šime Vučić-Đaković (mačevanje). Tečaj su završili: Mile Brajković i Ferdo Stilinović (Gospić), Ivan Filipčić (Pazin), Janko Bedeković, Vinko Ferković, Pavao Jernejc i Ivan Potočnik (Zagreb), Vilim Vanek (Mitrovica), Šime Vučić-Đaković (Šibenik) i Viktor Prohaska (Makarska).

Akcije za međunarodno priznanje

Radilo se i na osnivanju jednog foruma koji bi okupljao sve slavenske sokolske organizacije. Bučar je preko časopisa *Sokol* razvio veliku agitaciju. Ta su nastojanja uskoro urodila plodom. U Pragu je 20. travnja 1905. osnovan Savez slavenskog sokolstva, Franjo Bučar je izabran za člana saveznog odbora, a u tehnički odbor izabran je Martin Pilar. Iste godine Bučar je s hrvatskim sokolima bio na V. svesokolskom sletu u Pragu. Zatim su pokrenute akcije za primanje Saveza hrvatskih sokolskih društava u članstvo međunarodnog gimnastičkog saveza (FIQ). U tome je naročitu ulogu odigrao Franjo Bučar. U međunarodni gimnastički savez u kome su već bili češki i slovenski sokolski savezi, Savez hrvatskih sokolskih društava primljen je 1907. godine u Pragu, na V. kongresu FIQ-a. Tom prigodom Franjo Bučar je izabran za člana upravnog odbora, a Martin Pilar za člana tehničkog odbora FIQ-a. Njih dvojica su u ožujku 1908. godine sudjelovala u radu VI. kongresa Međunarodne gimnastičke federacije u Parizu. Tom prigodom piše Bučar "imao sam dosta prilike da upoznam većinu njihovih gimnastičkih institucija, naročito što se tiče školske mladeži... posjetio sam i vojničku gimnastičku školu za učitelje gimnastike nedaleko Pariza, gdje sam pregledao tamošnje gimnastičke ustanove i kroz jedan dan pribivao vježbanju kandidata za učitelje gimnastike na vojnim zavodima" (F. Bučar, *Curriculum vitae*, str. 11).

Osnivanje Saveza hrvatskih sokolskih društava, kasnije nazvanog Hrvatski sokolski savez, jedan je od najvažnijih datuma u povijesti hrvatske tjelovježbe i športa. Uz unutarnju koordinaciju između sokolskih društava, osnivanje saveza pridonijelo je i međunarodnoj afirmaciji. Tako je reprezentacija Hrvatskoga sokolskoga saveza prvi put nastupila na IV. svjetskom gimnastičkom prvenstvu u Torinu 1911. godine. Bio je to prvi nastup jedne hrvatske izabrane vrste - reprezentacije, na jednom službenom međunarodnom natjecanju pod svojom zastavom. Godinu kasnije održana je još jedna velika manifestacija u organizaciji Hrvatskog sokolskog saveza - u Zagrebu je održan II. hrvatski svesokolski slet.

Miro Mihovilović iznosi podatak da je 1. travnja 1949. godine u Hrvatskoj bio samo 221 nastavnik ili učitelj kineziologije, a da je već tada bila iskazana potreba za oko 500 ljudi tog stručnog profila.² Međutim, nakon prestanka rada Više fiskulturne škole 1948. godine i nakon toga Srednje fiskulturne škole 1952. godine, u Hrvatskoj nije postojala škola koja bi školovala stručne kadrove za potrebe nastave TZK-a i sporta. Apsolutni nedostatak stručnog i obrazovanoga kadra bio je ustvari logična posljedica nepostojanja sustavnog školovanja kadrova za potrebe nastave TZK-a još od samih početaka uvođenja obavezne nastave TZK-a u hrvatske osnovne i srednje škole.

Sa sadašnjim stanjem nastavnih kadrova u fizičkoj kulturi ne možemo biti zadovoljni. Ova konstatacija se, prije svega, odnosi na broj i stručne kvalifikacije, a zatim na uvjete i sustav školovanja... Nedovoljan broj nastavnih kadrova, nedovoljne i nepotpune stručne kvalifikacije i izvjesno zaostajanje za novim potrebama fizičke kulture, vrlo se loše odražava na kvalitetu nastavnostručnog rada, na ugled pojedinca i poziva u cjelini... Kao jedan od osnovnih zadataka, postavilo se osiguravanje sredstava za školovanje stručnih kadrova koji će raditi u školama i društvenim organizacijama... Osnovni problem naše fizičke kulture danas predstavljaju kadrovi...³ Ove generalne ocjene o stanju stručnoga kadra iznesene su na Jugoslavenskom kongresu za fizičku kulturu koji je održan u studenom 1958. godine u Beogradu. Pitanje kadrova još jednom je potvrđeno kao osnovni problem. U Jugoslaviji je tada postojalo 14 kadrovskih škola. Od toga je jedna bila visoka škola u rangu fakulteta u Beogradu, jedna samostalna viša škola za TZK u Ljubljani, osam odsjeka za TZK pri višim pedagoškim školama, među ostalim i u Zagrebu, te četiri srednje fiskulturne škole.⁴ Ovo stanje kadrovskih škola po broju i mogućim kapacitetima zadovoljava. Čak se dobiva dojam da imamo previše ovih škola. Međutim, stvarno stanje je nešto drugačije. Tempo školovanja nastavnog kadra je vrlo spor. Sve kadrovske škole rade sa smanjenim kapacitetom. Broj onih koji se javljaju na ovaj studij je nedovoljan. Izbor kandidata je još uvijek ograničen. Ove škole ne predstavljaju ustaljen i jedinstven sustav i imaju vrlo teške probleme. Materijalni uvjeti u gotovo svim školama su vrlo loši. Mnoge od njih nemaju ni osnovne objekte i uređaje... Broj, a u dosta slučajeva i kvaliteta nastavnika u kadrovskim školama ne zadovoljava... Problem nedostatka ovih škola je zanemarivanje znanstveno-istraživačkog rada u području fizičke kulture.⁵

Vrlo je važna činjenica da su sami tjelovježbeni i pedagoški djelatnici uvidali problem vrlo malog broja stručnih kadrova i brojne nedostatke i slabosti postojećeg sustava školovanja stručnih kadrova. Bio je to jedan od osnovnih preduvjeta koji je trebao osigurati osnivanje samostalne visokoškolske institucije za obrazovanje kadrova za potrebe nastave TZK-a i sporta u Hrvatskoj.

Međutim, morao je biti ispunjen još jedan vrlo važan preduvjet. *Tjelesnom odgoju i sportu obzirom na njihovo-*